

ارزیابی ظرفیت اشتغال زایی بخش تعاون

و تکالیف بخش در برنامه سوم توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور

دکتر میرهادی زاده

سامان دهی نهضت تعاون در راستای صنعتی شدن تعاونی ها و حفظ موقعیت تعاون در مقیاس بزرگتر و رقابت جو مطرح می گردد که موثر در روند اشتغال زایی می باشد. در چهارمین اصل همکاری های اقتصادی با بخش های غیرتعاونی و حتی تعاونی جهانی مطرح می گردد که این امر در نهایت موجب ایجاد تعهدات متقابل برای کارآفرینی و

گسترش ارزش های تعاونی از جهت نیروی انسانی خواهد شد. از آنجا که مدیریت های تعاون مکلف به مصرف اموال و دارایی جامعه تعاونی بر مسیر تامین رفاه اجتماعی و اقتصادی اعضا، خود می باشند، لزوماً در ساختار اجتماعی شرکت ها تغییراتی حاصل می شود و ناهمگونی ها با ادغام شرکت ها مرتفع و گرایش به همگونی می یابند و برای محرک نیروی مادی و انسانی تعاونی های ضعیف و یا کم سرمایه فرصت های اشتغال کامل فراهم می آید و چون کارایی این اصل نیز ثابت شده است، آنرا می توان به اصل پنجم تعبیر کرد. لذا تعاونگران نیک می دانند که در بلندمدت از ادغام و وحدت فکر و عمل خود به توان رقابتی دست می یابند و موانع سرمایه و اشتغال را از میان برمی دارند.

اصل، نفی هرگونه سود جوئی انفرادی و اختصاصی شخصیت های حقوقی مثلاً "مخالفت تعاون با انحصارگری است. به موجب این اصل سودآوری اجتماعی مطرح و پذیرفته شد. و با مشارکت مردمی تحقق می یابد و اینگونه مشارکت ها حتی اگر به شکل سهامی عام باشد به جذب نیروی انسانی می انجامد. دومین اصل، هم مشارکت تعاون در فعالیتهای

تولیدی و خدماتی است و آن نیز اشتغال زا خواهد بود. در سومین اصل، مالکیت تعاونی ابزار تولید و توسعه آن از محل سود فعالیت های تولیدی و خدماتی است که به موجب این اصل

۱- سیاست های اشتغال و اصول تعاون

بررسی ظرفیت اشتغال زایی بخش تعاون در ارتباط با سیاست عمومی اشتغال برپایه پیش بینی های برنامه پنج ساله سوم توسعه اقتصادی و اجتماعی جمهوری موضوع تازه ای است که در این زمینه عقاید و نظریه هایی به طور پراکنده ابراز شده و مناظره هایی در خور نیاز، وسیله گروه های کارشناسی صورت گرفته است که هیچیک تحلیل ویژه ای را از دیدگاه تعاونگران در بر نداشته - بلکه در چهارچوب هدف های اجتماعی و اقتصادی کلان و ملی تکالیفی برای بخش تعاون بر شمرده اند. نزدیک ترین عقاید در ارتباط با تعاون مربوط به انتقال بخشی از وظایف دولت به موسسات تولیدی تعاونی بوده و این نظر نیز به میان آمده است که برخی از وظایف تصدی دولت به صورت یکی از عقود اسلامی «اجاره به شرط تملیک» به بخش تعاون واگذار گردد (۱). بدیهی است که عقود اسلامی دیگری مانند فروش اقساطی ابزار و ماشین آلات وجود دارد که می تواند نتایج مثبتی در برداشته باشد.

اما آنچه اهمیت دارد ارزیابی ظرفیت اشتغال زایی بخش تعاون به ویژه از جهت کیفیت است که این کیفیت از اصول پذیرفته شده تعاونی قابل استخراج می باشد: نخستین

غیبت کردن نشانه ناتوانی است. * امام علی (ع)

۲- محدودیت های اشتغال زایی تعاون

سیاست های اجرائی برنامه سوم توسعه برای ایجاد فرصت های شغلی و تحول در چشم اندازهای مدیریت در بخش های دولتی، خصوصی و تعاونی تا حدود زیاد، روشن گردیده است. چنانکه از اصول یاد شده پیشین برمی آید، اشتغال زایی در بخش تعاون ماهیت متضادی دارد که تخصیص منابع را در زیر بخش های تعاون دشوار می نماید. وجه تمایز تعاون، اختیاری و داوطلبانه بودن مقدار پسانداز و سرمایه گذاری و برخورداری بلندمدت از این مزیت جهت تامین نیاز اعضا، عمدتاً کارگران و کارمندان می باشد. مثلاً تعاونی مصرف فرهنگیان کشور با داشتن ۱/۴ میلیون نفر عضو که از سال ۱۳۶۷ به استقلال دست یافته، سرمایه خود را به تقریب به مبلغ ۴۵ میلیارد ریال رسانید و هنوز از لحاظ افزایش سرمایه در مضیقه است و با این سرمایه تعاونی به طور سرانه مبلغ ۳۲۱۴۲ ریال در اختیار دارد. این رقم سرمایه سرانه بوسوم سرمایه یک عضو تعاونی روستایی است. بنابراین اشتغال زایی این بخش جز از طریق مضاربه و استقراض بانکی امکان پذیر نخواهد

بود. نیاز مالی تعاونی های مصرف عمدتاً احداث کارگاه های صنعتی، تاسیساتی و وسایل حمل و نقل، انبار کالا و غیره خاصه مستغلات اختصاصی کارکنان در استانها می باشد.

برنامه سوم قدری با حسن نیت مبلغ ۷۸۸ میلیارد ریال اعتبارات برای بخش تعاون در نظر گرفته است که می تواند برای ۱/۱ میلیون نفر با سرمایه گذاری سرانه ۷۱/۶ میلیون تومان فرصت

تبدیل تدریجی تعاونی های مصرف از نظر ساختار مدیریتی به واحدهای تولیدی و خدماتی اشتغال زا با امکانات مطلوب تحرک فیزیکی کالاهای قابل توزیع، و با سرمایه گذاری زیربنایی موجب کاهش هزینه ها، جذب نیروهای انسانی و انجام بموقع سفارشات تهیه و تدارک کالاها خواهد شد

شغلی فراهم کند که سرمایه گذاری مورد پیش بینی از نوع صنعتی است که تخصیص منابع آن برای نیازهای بخش تعاون به ویژه تعاونیهای مصرف باید در استانها صورت گیرد و تعیین سهم و رعایت نیاز مالی هم به اجرای عدالت و درجه آمادگی تعاونیهها بستگی می یابد. انتظار واقع بینانه آنست که تعاون در بخش های صنعتی و خدمات به شناخت همه ارزش های اسلامی مندرج در قانون اساسی توفیق یابد چرا که هنوز در نرون مدیریت های این بخش تلفیقی از دیدگاه های بنگاهداری خصوصی و تعاونی وجود دارد، روابط میان دولت و واحدهای تصمیم گیری تعاونی همانند نظارت معلم بر شاگردان خویش است، تعاون

از بازارهای مدیریت مستقل، کارآفرین و هوشیار کم بهره است، تجارت تعاونی ناشناخته، بازاریابی تعاونی پیش پا افتاده و کم رفق و بیجان است، دموکراسی تعاونی به مفهوم کنترل تعاونی ها بوسیله اعضا، به عنوان شاخص نظام تعاونی قابلیت های رقابت با ابتکارات بخش خصوصی را به دست نیآورده است و به اختصار شرکت های تعاونی ما در مسیر توسعه اقتصادی قرارداد نشده اند، مگر اینکه محدودیت های مادی و معنوی نامبرده شناسایی شده به تقوای تعاونی توجه شایسته میزول و فلسفه تعاون بازشناسی و به فرهنگ عمومی تبدیل گردد.

۳- خدمات پشتیبانی اشتغال زا در امور زیربنایی و تولیدی.

تبدیل تدریجی تعاونی های مصرف به واحدهای اشتغال زا، بر خور اهمیت است و اتلاف زمان در این زمینه، معادل اتلاف موجودی یا دارائی های ثابت شرکت های تعاونی به حساب می آید. هرچند که در وضع موجود سرمایه اعضا، شرکت ها - اعم از تجاری و سرمایه گذاری ثابت کفاف هیچگونه حرکت و جهشی را

نمی دهد ولی با استمداد از خانوارهای عضو و ارائه طرح هایی با توجیه اقتصادی که مورد قبول موسسات اعتبار دهنده - بانکی در خصوص هم باشد، سرمایه مورد نیاز فراهم خواهد شد. اعتبارات دولتی نیز از محل بودجه ملی و استانی قابل تامین است. اصولاً در مبحث خدمات پشتیبانی اشتغال زا نموقوله تولید و امور زیربنایی مطرح می گردد. قبلاً از مقوله تولید صرف نظر و به امور زیربنایی خدمات پرداخته

هیچ زیبایی از خرد نیکوتر نیست. * امام باقر(ع)

می‌شود. امور زیربنایی مورد نظر شامل خرید زمین - احداث تاسیسات و تجهیزات تخلیه و بارگیری و محوطه‌سازی برای احداث انبارهای کالا مشتمل بر فضاهای باز آسفالت، انبار سوله بدون دیوار (هانگار) و انبار مسقف است، همچنین وسایل حمل و نقل از قبیل کامیون به ظرفیت‌های مختلف، قپان و جرأتقال، لیفتراک، دفاتر کار و ساختمانهای مربوطه، دیوارکشی محوطه‌ها و تعمیرگاه‌ها و لوازم وابسته و اموری از قبیل احداث واحدهای کشتارگاهی مورد بحث می‌باشد. واحدهای کارگاهی برجه بندی نبوده و استاندارد نیز از نظایر آنهاست که در این مقاله به شناخت ماهیت وظایف و اهمیت آنها به اختصار می‌پردازیم که بر رویهم به امکانات توزیع فیزیکی کالاها و خدمات مصروف شده‌اند.

تبدیل تدریجی تعاونی‌های مصرف از نظر ساختار مدیریتی به واحدهای تولیدی و خدماتی اشتغال‌زا با امکانات مطلوب تحرک فیزیکی کالاها قابل توزیع، و با سرمایه‌گذاری زیربنایی موجب کاهش هزینه‌ها، جذب نیروهای انسانی و انجام بموقع سفارشات تهیه و تدارک کالاها خواهد شد.

۳-۱- انبارداری و ذخیره‌سازی محصولات و مواد مصرفی

هدف انبارداری و ذخیره‌سازی کالاها، احداث انبار در مساعدترین منطقه با رعایت جهات جغرافیائی و اقتصادی برای انجام سفارشات و توزیع مکانی کالاها تولیدی است. مساعدترین نقطه، نزدیکترین محل به بازار فروش بالقوه است نه نزدیکترین نقطه به محل کارخانه‌ها. این نظریه از عناصر موثر بازارهای رقابتی در شرایطی است که هم تولید کنندگان، رقیب یکدیگرند و هم فروشندگان و بنابراین سرعت انجام کار و لزوم تسلط بر سهم

فروش در بازاری معین به مفهوم حفظ بازار و مشتریان است و انبارداری و ذخیره‌سازی این ساز و کار موثر رقابتی را فراهم می‌سازد. ترخیص کالاهای ذخیره شده خود تابع نظم و ترتیب ویژه‌ای است. یعنی کالاهایی که مدت طولانی تری نگهداری شده‌اند - اعم از بادوام و فسادپذیر - زودتر از انبار ترخیص می‌شوند و یا این روش کالاها از فرسودگی، تغییر شکل و آسیب‌پذیری‌ها در امان مانده و فروخته می‌شوند. تعاونی‌های معمولی ما از این روش بسیار خوب اطلاع دارند.

۳-۲- تخلیه و بارگیری در ارتباط با

نیروی انسانی

متخصصین علوم بازاریابی، به امور تخلیه و بارگیری، چه در انبارهای عمومی و چه در فروشگاه‌ها که کالاها جا به جا و صفافی می‌شوند و همچنین در تخلیه از خودروهای سبک و سنگین و بارگیری آن، نویدگاه مثبت

هرگونه سرمایه‌گذاری تعاونی می‌باید

در حد مطلوب آن برای رفع نیاز مندیهای

اساسی اعضا، برنامه‌ریزی و اجرا گردد،

چرا که بخش عمده‌ای از سرمایه‌های

تعاونی باز پس گرفتنی است

ارائه می‌کنند. یکی اینکه اگر امکان تخلیه و بارگیری مجهز به نیروی انسانی ماهر باشد از تجهیزات کار پیشرفته مکانیکی بهره‌برداری شود، موجبات صرفه‌جویی در وقت و هزینه را فراهم می‌آورد. دیگر اینکه رضایت خریداران بدست می‌آید زیرا سلامت کالاها مصون و از دوباره کاری هم که ضایعات فراوان دارد جلوگیری می‌شود. بیشترین موارد تخلیه و بارگیری در کشور ما چه در سردخانه‌ها و

کارگاهها و فروشگاهها و چه در جابجایی بارهای میوه و تره‌بار و یا اثاث منزل از نیروی انسانی غیرمجهز و ساده استفاده می‌شود که نیروی بدنی عمده‌ترین فرصت اشتغال در تخلیه و بارگیری را به وجود آورده و ضایعات فراوان نیز به همراه دارد. با افزایش حجم بار و فرآورده‌های قابل عرضه در بازارها، و همچنین با توسعه ابزار و تجهیزات فنی نیروی انسانی نیز فضاهای جدیدتری برای اشتغال پیدا می‌کند و لذا توسعه ابزار و تجهیزات از تعداد مشاغل کم نمی‌کند، مگر در کارگاههای کوچک با ظرفیت‌های کم‌تر.

۳-۳- امور حمل و نقل

طرح ریزی برای امور حمل و نقل خصوصی و یا شرکتی می‌تواند از طرح‌های سودآور اتحادیه‌های تعاونی باشد و خود موضوعی وابسته به ذخیره‌سازی و تخلیه و بارگیری است و مزیت‌های برابر با آنها را در بردارد. تنوع حمل و نقل و وسایط نقلیه زمینی، هوایی، دریایی، این رشته را از نظر درآمد و اشتغال به درجات ممتاز رسانیده و در ایران نیز با سرمایه‌گذاری بولت مدیریت‌های ترافیک شهر، جاده و روستا پاکرفته است و بخش خصوصی در امور زیربنایی حمل و نقل شهری و روستائی سرمایه‌گذاری چندانی ننموده است. لذا با انتقال بخش عمده‌ای از وظایف بولت به مدیریت بخش‌های تعاونی و خصوصی و بهره‌برداری از امر زیربنایی حمل و نقل کشوری با صرفه‌تر خواهد شد. قدر مسلم آنکه مدیریت‌های تعاونی، با صرفه‌ترین خدمات را می‌توانند به مردم عرضه نمایند و آنچه مورد انتظار و توقع است، کاهش زمان تحویل کالا و مسافر، سرعت انجام سفارشات و قیمت تعرفه متعادل تعاونی است که بتواند در کاهش هزینه صاحبان بار موثر باشد.

هرکس ستم را نابود کند و عدالت را برپا دارد آمرزیده خواهد بود. * امام علی (ع)

پذیر نیستند. در اقتصاد و تجربه های تعاونی برداشت سالانه ۱ تا ۱۲ درصد از سهم شرکتی های اعضا در گذشته مرسوم بوده است. فلسفه تامین تسهیلات دولتی برای توسعه اشتغال و توسعه اقتصاد تعاون مبتنی بر اینگونه ملاحظات است که از ضرورت های ملی و تامین امنیت اقتصادی شمرده شده است. زیرا که بخش تعاون متعادل کننده دو قطب سرمایه داری دولتی و سرمایه داری آزاد شناخته شده و افزایش توان رقابتی بخش تعاون به منزله ایجاد ثبات در قیمت و گسترش رقابت هاست و ارتقاء روحیه و فرهنگ تعاون از اهداف و ارزشهای حیات سیاسی کشور است.

در نهایت هرگونه تکلیفی که برای بخش تعاون تعیین می گردد طبق اصول مصلحت تعاونی قابلیت اجرا پیدا می کند. ■

بی نوشته ها و منابع:

(۱) اجاره به شرط تملیک در دستور العمل های اجرائی آئین نامه قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) و همچنین ماده ۱۵۷ آئین نامه تسهیلات اعطائی بانک ها به شرح زیر تعریف و مقرر شده است: تعریف «اجاره به شرط تملیک عقد اجاره ای است که در آن شرط مستاجر در پایان مدت اجاره و در صورت عمل به شرایط مندرج در قرارداد عین مستاجر را مالک گردد. از شرایط مساعد عقد اجاره یکی اینست که بانکها می توانند در قالب عقود اسلامی تسهیلات لازم جهت گسترش امور خدماتی، کشاورزی، صنعتی و معدنی فراهم نمایند دیگر اینکه مدت اجاره به شرط تملیک با طول عمر مفید اموال تطبیق داده می شود که تابع معاملات فروش اقساطی وسایل، ماشین آلات و تاسیسات می باشد و همچنین میزان مالاجاره با در نظر گرفتن قیمت تمام شده و سود بانک تعیین می گردد و حداقل و حداکثر نرخ سود را شورای پول و اعتبار تصویب می کند.

(۲) در مجموعه مقالات «نقش واحدهای کوچک صنعتی» ۱۸، ۱۹ آبانماه ۱۳۷۲ گزارش سمینار وزارت صنایع، ص ۸۰ «در تحلیلی بر توسعه صنایع کوچک نوشته اند: «برای تولید هر واحد محصول در مقایسه با صنایع بزرگ به کمترین سرمایه نیاز می افتد نیروی کار بیشتری استخدام می شود و این صنایع می توانند به صورت تعاونی احداث و اداره شوند.» و نیز مقایسه شده است که سرمایه در صنایع کوچک برای هر شغل تا ۹ برابر کمتر از صنایع بزرگ می باشد. طبیعی است که صنایع کوچک مصرفی بازوهای پرتوان تعاونی های مصرف می باشند و نقش موثری در اقتصاد تعاونی ایفا می نمایند. توقع اینکه تعاون اشتغال را است از این توان ناشی گردیده است و توقع دور از انتظاری هم نمی باشد.

۴- تشخیص اولویت های اول در سرمایه گذاری تعاونی (نتیجه گیری مقاله)

فراموش نشود که هرگونه سرمایه گذاری تعاونی می باید در حد مطلوب آن برای رفع نیازمندیهای اساسی اعضا، برنامه ریزی و اجرا گردد، چرا که بخش عمده ای از سرمایه های تعاونی باز پس گرفتنی است و چون سهم شرکتی اعضا، تعاونی می باشد، اصولاً مقطع زمانی خاصی هم ندارد. بنابراین پیش خور کردن سهم شرکتی دور از انضباط مالی است. از این دیدگاه در بخش تعاون خطرپذیری نمی توانند همانند خطرپذیری در صنایع و تجارت باشد و یا مثل بنگاه های آزاد خصوصی نبوده است. از نظر اصول اقتصادی نیز ماهیت ذخایر شرکت های تعاونی با ذخایر و موجودی شرکت های سهامی عام و خاص حتی بانکها متفاوت است و به معیان پولی و یا گردش نقدینگی ارتباط می یابد که در امور تعاونی ذخیره های پولی فاقد این انعطاف پذیری میباشند. بنابراین بخش عمده وجوه مورد نیاز طرح هایی که توجیه فنی و اقتصادی داشته باشند می باید از نظام اعتباری خارج از تعاون فراهم آید ولی اموال و دارایی شرکت ها همواره قویترین پشتوانه مالی آن بشمار می آیند که با تغییرات سهم شرکتی، نقصان

۴-۲- بسته بندی محصولات و اهمیت آن واحدهای تولیدی صنعتی کوچک از جمله صنایع بسته بندی نقش موثری در تامین فرصت های شغلی، و افزایش تولید و توسعه صادرات غیر نفتی دارند. صنایع بسته بندی با قابلیت انعطاف پذیری و نوآوری فنی توانسته اند فضاهای رقابت و همکاری های بازرگانی را تحریک کنند و ضرورت سرمایه گذاری در این گونه صنایع را بیفزایند. یکی از ویژگی های بارز صنایع بسته بندی اینست که هزینه ایجاد یک شغل در این صنعت بر مراتب کمتر از صنایع توسط و سنگین است. (۲) از اینرو بهترین امکانات را برای جذب نیروی کار از بخش کشاورزی و یا بخش خدماتی اقتصاد کشور بوجود می آورد. بنابراین با سهم کوچکی از سرمایه توسعه صنعتی می توان مشاغل زیادی را ایجاد کرد.

می دانیم که بسته بندی خوب از عوامل فروش محصولات مصرفی است، طراحی و رنگ بسته ها و احساسات به محض دیدن رویت جنس یکی از دلایل توسعه صنعت بسته بندی است. مرغوبیت جنس نیز معمولاً تحت تاثیر انگیزه زیبایی قرار دارد. اینکه لوازم آرایش لوازم تحریر و کتاب و محصولات غذایی پر فروشترین محصولات مصرفی هستند و رقابت در این رسته ها بسیار قوی است، این قدرت و قوت ناشی از زیبایی بسته بندی آنهاست. در وضع موجود روش خودکار فروش که عملیات توزین و اندازه گیری را حذف کرد و خود متکی بر بسته بندی و درجه بندی است و همه مغازه های زنجیره ای ما نیز از این روش برخوردار شده اند. بنابراین این طرح ریزی برای تولید بسته ها اعم از چوبی، مقوایی، پلاستیکی، شیشه ای، نایلونی، کاغذی و فلزی زمینه های جذب سرمایه و افزایش اشتغال را فراهم می آورد.